

The Necessity of Integrated Steadfastness from the Perspective of Verse 12 of Surah Hud, with Emphasis on the Viewpoint of the Martyred Leader

Maryam Salimi Dehj
 Level 4 Graduate of the Islamic Seminary
 Email: salimi1405df@bertinamail.com

Abstract

Since the only way to preserve any society against its enemies is obedience to the leader of the society, along with the sacrifice and resistance of its members, Almighty God has also commanded the believers in numerous verses to remain steadfast. Among these commands is verse 112 of Surah Hud. In light of current developments and the necessity of clarifying the duty of the Islamic Ummah regarding resistance against enemies, the present study, using a descriptive-analytical method and taking verse 112 of Surah Hud and the viewpoint of the Supreme Leader of the Revolution as its basis, examines the necessity of integrated resistance (the leader and the Islamic Ummah) against enemies. The findings show that steadfastness is the duty of all members of society, including both the leader and the Islamic Ummah. It also shows that factors such as faith in divine assistance, trust in God, hope for divine reward, possessing firm determination, and obedience to the leader are among the factors that strengthen the spirit of resistance.

Keywords: steadfastness, Ummah, leader, verse 112 of Surah Hud

ضرورة الثبات المتكامل من منظور الآية ١١٢ من سورة هود المباركة مع التأكيد على رؤية القائد الشهيد

مريم سليمي دهج

خريجة المستوى الرابع من الحوزة العلمية

Email: salimi1405df@bertinamail.com

الملخص

لما كان الطريق الوحيد لحفظ أي مجتمع في مواجهة الأعداء هو طاعة قائد المجتمع، إلى جانب التضحية والمقاومة من أفراد ذلك المجتمع، فإن الله تعالى قد أمر المؤمنين في آيات عديدة بالثبات. ومن بين هذه الأوامر الآية ١١٢ من سورة هود المباركة. ونظراً إلى تطورات المرحلة وضرورة تبين واجب الأمة الإسلامية تجاه مقاومة الأعداء، تتناول هذه الدراسة، بالاعتماد على المنهج الوصفي-التحليلي، ومن خلال اتخاذ الآية ١١٢ من سورة هود المباركة ورؤية قائد الثورة المعظم أساساً لها، بحث ضرورة المقاومة المتكاملة (القائد والأمة الإسلامية) في مواجهة الأعداء. وتُظهر النتائج أن الثبات تكليف يقع على جميع أفراد المجتمع، سواء القائد أم الأمة الإسلامية. كما تبين أن عوامل مثل الإيمان بالإمدادات الإلهية، والتوكل على الله، والرجاء في الثواب الإلهي، والتحلي بالعزم الراسخ، وطاعة القائد، تُعد من العوامل التي تعزز روح المقاومة. الكلمات المفتاحية: الثبات، الأمة، القائد، الآية ١١٢ من سورة هود المباركة.

لزوم استقامت یکپارچه از منظر آیه ۱۱۲ سوره مبارکه هود با تأکید بر دیدگاه رهبر شهید

مریم سلیمی دهج

طلبه سطح ۴، معارف و علوم قرآن، حوزه علمیه تخصصی کوثر تهران

Email: salimi1405df@bertinamail.com

چکیده

از آنجاکه تنها راه حفظ هر جامعه‌ای در برابر دشمنان، اطاعت از رهبر جامعه و فداکاری و مقاومت افراد آن جامعه است، خداوند متعال نیز در آیات متعددی مؤمنان را به استقامت امر می‌فرماید. از جمله این اوامر، آیه ۱۱۲ سوره مبارکه هود است. با توجه به تحولات روز و تعرض دشمن به خاک مقدس میهن اسلامی این پژوهش با هدف تبیین ضرورت استقامت همه‌جانبه در جامعه اسلامی، به بررسی و تحلیل آیه ۱۱۲ سوره مبارکه هود و تطبیق آن با دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب پرداخته است. روش مورد استفاده در این مطالعه، توصیفی-تحلیلی بوده و با مبنا قرار دادن آموزه‌های قرآنی، نقش محوری پیوند میان رهبر و امت را در مسیر پایداری دینی واکاوی می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که استقامت تنها یک وظیفه فردی برای رهبری نیست، بلکه تکلیفی جمعی است که پایداری امت در کنار رهبر، شرط اصلی تحقق اهداف و پیروزی بردشمنان به شمار می‌رود. براساس نتایج این تحقیق، مؤلفه‌هایی همچون ایمان عمیق به امدادهای الهی، توکل بر قدرت مطلق خداوند، امید به اجر و پاداش اخروی، برخورداری از عزم راسخ و اطاعت‌پذیری از رهبر جامعه، از مهم‌ترین عوامل تقویت‌کننده روحیه مقاومت در برابر دشمنان به شمار می‌روند.

واژگان کلیدی: استقامت امت، استقامت رهبر، آیه ۱۱۲ سوره هود، رهبر شهید

مقدمه

از مهم‌ترین عوامل نیل انسان‌های بزرگ به اهدافشان مقاومت در برابر مشکلات است. خداوند متعال نیز رمز پیروزی پیامبران در تبلیغ دین و ارشاد مردم به طریق حق را استقامت دانسته و در آیات متعددی به این مهم امر فرموده است؛ از آن جمله در آیه ۱۱۲ سوره مبارکه هود می‌فرماید: «فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ» پس تو چنان که مأموری استقامت و پایداری کن و کسی که با همراهی توبه خدا رجوع کند نیز پایدار باشد، و (هیچ از حدود الهی) تجاوز نکنید که خدا به هر چه شما می‌کنید بصیر و داناست».

با توجه به سیاق آیات، خداوند متعال، پس از بیان سرگذشت پیامبران و امت‌های پیشین، پیامبر و امتش را امر به استقامت می‌کند. استقامتی که نباید هیچ انحراف و طغیانی در آن راه پیدا کند؛ رهبری معظم انقلاب نیز در بیانات گویبار خود، بارها بر لزوم مقاومت در مقابل دشمنان به عنوان شاه کلید پیروزی تأکید کرده است. موضوع استقامت و لزوم آن در برابر دشمنان از دیرباز مورد توجه جامعه اسلامی بوده است، اما آنچه که امروز بر اهمیت این بحث می‌افزاید، صف‌آرایی دشمنان اسلام بر علیه حق از یکسو؛ و تشکیل محور مقاومت در برابر استکبار جهانی، از سوی دیگر است.

از این‌رو سؤال اساسی پژوهش حاضر این است که مطابق آیه ۱۱۲ سوره مبارکه هود و بیانات رهبر معظم انقلاب، لزوم استقامت یکپارچه (رهبر و امت اسلامی)

چیست؟ و چه عواملی باعث تقویت روحیه مقاومت می‌شود؟

در واکاوی‌های صورت گرفته، اثر مستقلى که ناظر به این مسأله باشد، یافت نشد. پژوهش حاضر که به روش توصیفی تحلیلی انجام شده است، پس از مفهوم‌شناسی واژه استقامت، لزوم استقامت رهبر و امت اسلامی را از منظر آیه ۱۱۲ سوره مبارکه هود و دیدگاه رهبری شهید مورد بررسی قرار داده و در پایان به عوامل مؤثر بر افزایش روحیه مقاومت در جامعه اسلامی پرداخته است.

واژه استقامت از ریشه (ق و م)، در لغت به معنای، راهی بر خط راست (راغب اصفهانی، ۱۳۷۸، ص ۴۱۸)، اعتدال (طریحی نجفی، ۱۳۷۵، ج ۳، ص ۵۶۶؛ جوهری فارابی، ۱۴۰۷، ج ۵، ص ۲۰۱۷)، طلب قیام (مصطفوی، ۱۴۲۶، ج ۹، ص ۳۴۳)، استمرار (عسگری، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۵۱)، پایداری و ایستادن (معین، ۱۳۵۱، ج ۱، ص ۲۵۵) است؛ و در اصطلاح، به معنای ثبات قدم و تحمل سختی‌ها و ناامید نشدن در مقابل آن‌ها، و در مفهوم قرآنی آن، اصطلاحی برای پایداری در دین و مسیر حق در برابر کژی‌هاست (ابن آشور، ۱۴۲۰، ج ۱۱، ص ۳۳۹). از میان مشتقات فعلی این واژه، فعل «استقم» (هود: ۱۲)، «استقیما» (یونس: ۸۹)، «استقیمو» (توبه: ۱۰) جهت امر به استقامت به کار رفته‌اند.

مخاطب فعل «استقم» در سوره مبارکه هود، پیامبر به عنوان رهبر جامعه اسلامی و مؤمنان هستند که در ادامه به لزوم استقامت هریک از آن‌ها می‌پردازیم.

لزوم استقامت یکپارچه

الف. استقامت رهبر

انجام وظیفه خطیر رسالت و ابلاغ دین، جز با تحمل شدائد و ناملازمات و گاه تحمل اهانت‌ها و جسارت‌ها و نیز آزارهای روحی، روانی و جسمی شخص پیامبر، خانواده و یاران ایشان میسر نبوده است؛ لذا خداوند متعال همواره پیامبر را سفارش به استقامت نموده می‌فرماید: «فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ» (هود: ۱۱۲). در این آیه، رسول اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم)، و سایر مؤمنان به پایداری و مقاومت در راه دین (طباطبایی، ۱۴۱۷ ق، ج ۱۱، ص ۴۷) و ابلاغ آن (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۵، ص ۳۰۳)، مجاهدت در مسیر حق (زمخشری، ۱۴۰۷ ق، ج ۲، ص ۴۳۲) و حفظ تمامی باورها و اعمالی که در شریعت به آن‌ها ابلاغ شده است (رازی، ۱۴۲۰ ق، ج ۱۸، ص ۴۰۶) امر شده‌اند.

از آنجاکه پیامبر گرامی اسلام در کنار شئون رسالت و قضاوت ریاست عامه جامعه را نیز بر عهده داشته و به تعبیر دیگر سائنس مسلمین و مدیر جامعه اسلامی بود (مطهری، ۱۳۶۴، ص ۴۷-۴۸) مخاطب اصلی فرمان به استقامت و پایداری است. خداوند سبحان در آیه ۲۴ سوره مبارکه‌ی سجده یکی از شرایط رهبر جامعه را برخورداری از صبر بیان نموده و می‌فرماید: «وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ»؛ و برخی از آن بنی اسرائیل را امام و پیشوایانی که خلق را به امر ما (نه به امر خلق) هدایت کنند قرار دادیم برای آنکه (در راه حق) صبر

کردند و در آیات ما مقام یقین یافتند». امام علی (علیه السلام) نیز پس از در دست گرفتن زمام امور جامعه اسلامی در بیان مهم‌ترین شرایط رهبری فرمود: «انَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ أَقْوَاهُمْ عَلَيْهِ وَاعْلَمَهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ فِيهِ... وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعِلْمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصَرِ وَالصَّبْرِ وَالْعِلْمُ بِمَوَاقِعِ الْحَقِّ؛ سزاوارترین مردم به رهبری کسی است که از دیگران توانایی بیشتری در این زمینه دارد و به‌تر از دیگران فرمان خدا را در این رابطه می‌داند... جز کسی که دارای دید رهبری، و از صبر و مقاومت برخوردار، و با جایگاه‌های حق آشنا است، نمی‌تواند پرچم رهبری را بردوش گیرد» (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۳). امام در این خطبه ضمن تأکید بر لزوم برخورداری رهبر جامعه از دید سیاسی و بینش رهبری، از عنصر صبر و مقاومت به عنوان یکی از عناصر اصلی رهبری و خصایص قطعی رهبر نام می‌برد (محمدری شهری، ۱۳۷۲، ص ۱۷-۱۹)؛ بنابراین از نظر اسلام، رهبر جامعه اسلامی که امامت صابران و پیشاهنگی اهل مقاومت را به عهده دارد باید بیش و پیش از دیگران از ویژگی صبر که به معنای شکیبایی و مقاومت در برابر سختی‌ها و مشکلات فردی و اجتماعی است و از شرایط اصلی و اجتناب ناپذیر رهبری بشمار می‌رود، برخوردار باشد. از این رو سپردن موقعیت رهبری به انسان‌های سست اراده که فاقد روحیه استقامت هستند و توان تحمل سختی‌های مبارزه و رویارویی با حوادث بزرگ و مشکلات مدیریت جامعه را ندارند، نادرست بلکه خطرناک است. امروز هم یکی از مسؤولیت‌های مهم مسلمانان و مخصوصاً رهبران اسلامی استقامت است؛ زیرا در غیر این صورت پیروزی بردشمنانی که از هر سواز داخل و خارج ما را احاطه

کرده‌اند و از تمام وسائل فرهنگی و سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و نظامی بر ضد ما بهره‌گیری می‌کنند امکان‌پذیر نیست (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۹، ص ۲۵۹).

رهبر شهید انقلاب حضرت آیت الله شهید امام سید علی خامنه‌ای نیز در مقام تبیین آیه ۱۱۲ سوره مبارکه هود، مخاطب اصلی و ابتدایی آیه را شخص پیامبر دانسته و با معرفی خود و کارگزاران نظام به عنوان سربازان خط مقدم جبهه مقاومت، بر لزوم استقامت مسئولان جهت حل مشکلات کشور تأکید فرمودند (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۸۲/۵/۱۵). همچنین ایشان در بیان دشواری پیمودن مسیر استقامت به روایت وارد شده ذیل تفسیر این آیه اشاره کرده و فرمودند: «اینکه حضرت رسول فرمودند: «شَیْئَتِی سُوْرَةُ هُوْد» (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۵، ص ۳۰۴؛ آلوسی، ۱۴۱۵، ج ۶، ص ۳۴۶)، این آیه، این بزرگوار را پیر کرد؛ این آیه پیر کرد؛ این قدر سخت است! فَاسْتَقِمْ کَمَا اُمِرْتَ؛ پایست، بمان، ادامه بده راه را» (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۱/۳/۴).

ب. استقامت امت

از آنجاکه پایداری رهبر بدون همراهی و پایداری امت بی‌نتیجه است (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۵، ص ۳۸۸)، خداوند متعال در ادامه آیه، سایر مؤمنان را نیز مخاطب امر به استقامت قرار داده است: «وَمَنْ تَابَ مَعَكَ...» و کسی که با همراهی توبه خدا رجوع کند» (هود: ۱۱۲). در این بخش از آیه خداوند کسانی را که به وسیله

ایمان از شرک (طباطبایی، ۱۴۱۷ ق، ج ۱۱، ص ۴۹)، کفر (زمخشری، ۱۴۰۷ ق، ج ۲، ص ۴۳۲) و فسق (رازی، ۱۴۲۰ ق، ج ۱۸، ص ۴۰۷) به سوی خداوند بازگشتند، مأمور می‌کند در کنار پیامبر در مقابل مشکلاتی که در راه ابلاغ دین و گسترش اسلام از سوی مخالفان ایجاد می‌شود استقامت کنند؛ چراکه استقامت در راه خدا و پایداری در برابر سختی‌ها از نشانه‌های ایمان راستین است.

خداوند سبحان در آیه ۴۱ سوره مبارکه توبه نیز از مؤمنان خواسته است که با تمام وجود در راه دفاع و حفظ دین همت کنند و در این راه از بذل جان و مال دریغ نورزند: «انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ؛ با تجهیزات سبک و سنگین شتابان (به سوی میدان نبرد) حرکت کنید. با اموال و جان‌هایتان در راه خدا به جهاد برخیزید. این برای شما بهتر است اگر دانا باشید».

همچنین وظیفه مقاومت در برابر کفار را به مؤمنان واگذار نموده و می‌فرماید: «أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ؛ به کسانی که مورد هجوم و جنگ قرار می‌گیرند اجازه (جنگ) داده شده؛ به این دلیل که مورد ستم قرار گرفته‌اند و البته خداوند بریاری دادن به آنان تواناست» (حج: ۳۹). البته این اذن الهی به معنای اختیار نیست، بلکه با کنار هم قرار دادن این آیه با آیه ۱۱۲ سوره مبارکه هود مشخص می‌شود که مقاومت در برابر دشمنان بر مؤمنان واجب است.

رهبر شهید انقلاب نیز، مقاومت را یک مسئله عمومی دانسته‌اند که رهبر

جامعه به همراه امت در یک حرکت جمعی موظف به انجام آن است لذا فرمودند: «وَمَنْ تَابَ مَعَكَ» یعنی مردم موظفند که استقامت کنند - یک امر کلی است. ما امروز با این مسئله مواجهیم؛ مردم ما دچار مشکلاتی هستند که بخشی از آن‌ها ناشی از فشارهای دشمن است و ما می‌خواهیم مردم در مقابل این [مشکلات] استقامت کنند، بایستند؛ این یک حرکت عظیم و مهمی است که خب بحمدالله در کشور ما دارد انجام می‌گیرد (حسینی خامنه‌ای ۱۳۹۹/۱۲/۴).

بنابراین استقامت در راه دفاع از دین و مقابله با دشمنان، وظیفه همه مؤمنان است (طوسی، بی‌تا، ج ۶، ص ۷۷؛ طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۵، ص ۳۰۴؛ سیوطی، ۱۴۰۴، ج ۳، ص ۳۵۱) ..

عوامل استقامت

برخی از عوامل مؤثر در افزایش روحیه مقاومت، با توجه به آیات قرآن و بیانات رهبر معظم انقلاب عبارتند از:

الف. ایمان به امدادهای الهی

ایمان به بهره‌مندی از امدادهای الهی در صورت استقامت در برابر مشکلات از عوامل اساسی ایجاد و تقویت روحیه مقاومت است. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ؛ ای کسانی که ایمان آوردید اگر خدا را یاری دهید، او شما را یاری خواهد داد» (محمد: ۷). این مدد الهی با فراهم کردن اسباب غلبه بر دشمن و ایجاد هراس در دل او و نیز جاری شدن امور به نفع مؤمنان جاری خواهد

شد (طباطبایی، ۱۴۱۷ ق، ج ۱۸، ص ۲۲۹). رهبر معظم انقلاب نیز یاری خدا را وعده الهی می‌دانستند که در صورت برخورداری از انگیزه الهی در انجام کارها این یاری شامل حال انسان خواهد شد (حسینی خامنه‌ای، ۱۳/۵/۱۴۰۴).

ب. توکل بر خدا

انسان موحد، با عمق جان نه لقلقه زبان، این مهم را درک می‌کند که احدی جز خداوند متعال توان انجام هیچ کاری را ندارد و تنها قادر مطلق، خداوند است (غضنفری، ۱۳۸۱، ج ۲، ص ۳۸۰ و ۳۸۶)؛ از این رو عزم خود را برای انجام مقاصد الهی به کار می‌گیرد و عاقبت کارها را به خداوند می‌سپارد و تابع اراده اوست؛ زیرا می‌داند که تدبیر امور به دست خداست و از او جز خیر و صلاح بندگان صادر نمی‌شود. «وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ» پس هر کس بر خدا توکل کند خداوند برایش کافی است» (طلاق: ۳).

پ. امید به پاداش و مزد الهی

یکی از عوامل تقویت روحیه مقاومت و ایستادگی در برابر دشمنان امید به پاداش الهی است که خداوند در قرآن کریم نوید آن را داده است: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ؛ همانا آنان که گفتند پروردگار ما خداست، سپس ایستادگی کردند فرشتگان بر آنها نازل می‌شوند و می‌گویند نترسید و اندوهگین نباشید، شما را بشارت باد بر بهشتی که به شما وعده می‌دادند» (فصلت: ۳۰).

رهبری معظم انقلاب نیز امید رسیدن به اجر و مزد الهی را عامل تحمل سختی‌های راه مقاومت به شمار آورده‌اند. (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۸/۸/۲۴).

ت. عزم راسخ

رهبر معظم انقلاب تداوم ایستادگی و عزم راسخ را دو عنصر اساسی و مورد نیاز همه امت‌های به پا خاسته می‌دانستند (حسینی خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۸/۱۴). همچنین ایشان در همین رابطه در دیدار با مسئولان نظام فرمودند: «اراده‌ی قوی لازم است تا در مقابل این جاذبه‌های شیطانی بتوانید مقاومت کنید. اگر مقاومت کردید، آن وقت قلّه را فتح خواهید کرد؛ و به قلّه‌ی حاکمیت دین خدا، حاکمیت حق، حاکمیت عدل، به قلّه‌ی رسیدن به مقصود و غرض از خلقت انسانی که عبارت از تکامل انسان و کمال بشری باشد خواهید رسید؛ کاری که از بعد از زمان رسول خدا تا امروز انجام نگرفته...» (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۲/۶/۱۵).

ث. اطاعت از رهبر

آیات بسیاری از قرآن کریم به اطاعت از رهبر جامعه امر کرده است. خواه رهبر جامعه رسول خدا باشد، یا فرد صالحی که از طرف خدا و رسول بر این امر گمارده شده باشد. مثل ذوالقرنین، هارون در زمان موسی، امیرالمومنین علی (علیه السلام)، طالوت و...؛ شاخصه اطاعت‌پذیری از رهبر جامعه، روحیه مقاومت را در جامعه قوت می‌بخشد (حسینی نودادی، ۱۴۰۴ ق، ص ۲۰). از این رو قرآن، افرادی را که مطیع رهبر بودند، الگوی مقاومت دانسته، و سرانجام آنان را فوز

و سعادت ابدی قرار داده است: «وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشِ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ؛ آنانکه از خدا و رسولش اطاعت کنند، و از خدا بترسند کامیابند» (نور: ۵۲).

نتیجه‌گیری

پیامبران الهی رسالتی جز هدایت بشر نداشته‌اند؛ و از مهم‌ترین عوامل و شرایط هدایت، استقامت است. بدون استقامت و با وجود سختی‌های فراوان در مسیر هدایت، انسان هرگز به مقصد نخواهد رسید. تتبعی که در آیات قرآن کریم و بیانات رهبری معظم انقلاب پیرامون مسأله استقامت صورت گرفت، نشان داد که استقامت یک وظیفه همگانی است که رهبر جامعه به همراه مردم باید نسبت به آن اقدام کنند زیرا مقاومت رهبر بدون امت به نتیجه نخواهد رسید. همچنین اموری مانند: ایمان به امدادهای الهی، توکل، امید به اجر الهی، برخورداری از عزم راسخ و اطاعت از رهبر، از عوامل افزایش روحیه مقاومت میان مؤمنان است.

منابع و ماخذ

- * ترجمه قرآن کریم، انصاریان، حسین (۱۳۸۳). چ اول. قم: اسوه.
- * ترجمه نهج البلاغه، دشتی، محمد (۱۳۸۶). چ اول. تهران: آدینه.
۱. ابن عاشور، محمد بن طاهر (۱۴۲۰ ق). التحریر و التنویر، ج ۱۱. بیروت: مؤسسه التاریخ.
 ۲. آلوسی، شهاب الدین (۱۴۱۵ ق). روح المعانی، ج ۱۲، چ اول. بیروت: دارالکتب العلمیه.
 ۳. جوهری فارابی، ابونصر اسماعیل بن حماد (۱۴۰۷ ق). الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیه، ج ۵، چ ۴. بیروت: دارالکتب العلمیه.
 ۴. حسینی نودادی، عبدالرسول (۱۴۰۴)، «شاخصه های اجتماعی الگوی برتر مقاومت». مجموعه مقالات همایش ملی مقاومت اسلامی از نگاه قرآن کریم.
 ۵. رازی، فخرالدین (۱۴۰۷ ق). مفاتیح الغیب، ج ۱۸. بیروت: دار الحیاه العربی.
 ۶. راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۳۸۷). مفردات الفاظ قرآن. تهران: صادق.
 ۷. زمخشری، محمد بن عمر بن محمد (۱۴۰۷ ق). کشاف عن الحقائق و غوامض التنزیل، ج ۲. بیروت: دارالکتب العربی.
 ۸. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمان (۱۴۰۴ ق). درالمنثور فی تفسیر المأثور، ج ۶. قم: منشورات المکتبه آیت الله مرعشی نجفی.

۹. طباطبایی، محمد حسین (۱۴۱۷ ق). المیزان فی التفسیر القرآن، ج ۱۱. قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۱۰. طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۲). مجمع البیان، ج ۵، تهران: ناصر خسرو.
۱۱. طریحی نجفی، فخرالدین (۱۳۷۵). مجمع البحرین، ج ۳، چ ۳. تهران: ناصر خسرو.
۱۲. طوسی، محمد بن حسن (بی تا). التبیان فی التفسیر القرآن، ج ۶. بیروت: دارالتراث العربی.
۱۳. عسگری، ابوالهلال (۱۴۱۲ ق). معجم الفروع اللغویه بترتیب وزیاده، ج ۱. قم: مؤسسه نشر اسلامی.
۱۴. غضنفری، علی (۱۳۸۱). ره رستگاری، ج ۲. قم: لاهیجی.
۱۵. قرائتی، محسن (۱۳۸۳). تفسیر نور، ج ۵. تهران: مرکز فرهنگی درس های از قرآن.
۱۶. محمدی ری شهری، محمد (۱۳۷۲). «مبانی رهبری در اسلام»، پاسدار اسلام، شماره ۱۴۶.
۱۷. مصطفوی، حسن (۱۴۲۶ ق). التحقیق فی کلمات القرآن، ج ۹. بیروت: دارالکتب العلمیه.
۱۸. مطهری، مرتضی (۱۳۶۴). امامت و رهبری، چ ۲. تهران: ناصر خسرو.
۱۹. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴). تفسیر نمونه، ج ۹. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۲۰. معین، محمد (۱۳۵۱). فرهنگ فارسی، ج ۱. تهران: امیرکبیر.